

Zapeklité rostliny

Miloslav Studnička

Příběhy i záhady při pěstování
opravdu podivných druhů

Zapeklité rostliny

Příběhy i záhady při pěstování opravdu podivných druhů

Miloslav Studnička

Autor: Miloslav Studnička

Fotografie: Miloslav Studnička

© RNDr. Miloslav Studnička, CSc., 2026

© Mgr. Tomáš Zahradníček – TZ—one, 2026

ISBN: 978-80-7539-304-3 [PDF verze]

www.vydavatelstvi-eknih.cz

Foto na obálce: Foto na obálce: zmijovec titánský (*Amorphophallus titanum*)

Předmluva

Zkoumání detailů života rostlin a jejich různých se životních strategií je možné v terénu čili ve volné přírodě, ale také v kultuře čili při jejich pěstování. U zvláště krásných nebo vrcholně zajímavých rostlin bývá pěstování obtížné a někdy chybějí zkušenosti. Pak je třeba vyzorovat důležité činitele mezi údaji i pozorováními z biotopů. V přebohaté tropické přírodě to je zvláště komplikované. První zapeklitá svízel postihne botanika školeného hlavně pro naši přírodu často již při určování druhů nalézáných v exotické vegetaci, ať je severská, vysokohorská, anebo tropická.

Mnohé z rostlin zařazených v této knize jsou tak náročné, že je lze pěstovat pouze v technicky dobře vybavených sklenících botanických zahrad. Je ale také uvedena řada takových, které se hodí pro entuziasty nemající žádné luxusní skleníky. Ve vyprávěních příběhů ze setkání s mnoha ekologicky zvláštními druhy jsou zmínky nápomocné při pěstování; a nejednou jde o objevné „maličkosti“, jež odvrátí nezdár. Vybral jsem totiž druhy, jejichž pěstování není jednoduché, ba bývá provázené ztrátami (proto jsou zapeklité). Jednou jde o květiny občas, ale nikoli běžně dostupné v květinářstvích či na prodejních výstavách a burzách, jindy o vzácnosti prakticky nedostupné, a proto zřídka vídané i v botanických zahradách.

Výběr je subjektivní, sestavený z rostlin, jež jsem si oblíbil jednak jako terénní botanik, jednak jako dlouholetý ředitel botanické zahrady. Ovšem ředitel nejšťastnější v zahradnickém úboru a s rukama zabořenýma v substrátu pro nějaké choulostivé rostliny dle vlastního receptu. Čtenářům se vztahem k botanickým zahradám tak vznikla jakási příručka, z kapitol jdoucích za sebou tak, jak jsem si na rostliny vzpomínal a psal o nich (viz rejstřík vědeckých jmen). Dalším čtenářům, se všeobecným zájmem o přírodu, necht' sdělí prostý fakt: Botanika umí být krásná, záhadná a obdivuhodná; obzvláště když se tato věda propojila s praktickou dovedností zahradnickou. Terénní bádání a dlouhodobá pozorování při pěstování druhů se půvabným způsobem doplňují, a potom lze předvést následující komentovanou podívanou.

Šoluchy, rostliny obzvláště pitvorné

Zde chci vzpomenout na šoluchu větvenou (*Dorstenia ramosa*), prapodivnou rostlinu nalezenou během mé druhé expedice do Brazílie. Ačkoli proběhla r. 2005, tato popínavá ylina, která je známa jenom z pralesů ve státě Rio de Janeiro, mi utkvěla v paměti dodnes. Nalezl jsem ji na několika místech na okraji lesa u říčky zvané Rio Campo Bello, v pohoří Mantiqueira. Tento tropický deštný les nazývají *mata atlântica* čili atlantský les, neboť bohaté srážky tam přináší vzdušné proudění od blízkého Atlantiku. V červnu, červenci a srpnu nastává srážkové minimum, a i když skutečné sucho nepanuje ani tehdy, šolucha větvená má pro jistotu v zemi řepovitou hlízu.

Všechny druhy šoluch mají zvláštní květenství z droboučkových samčích a samičích kvítků, přirostlých na společném lůžku. Ze samičích kvítků vznikají droboučké plody – nažky, které jsou po dozrání rozstřelovány z lůžka. Šolucha větvená má lůžka květenství vidlicovitě rozdvojená v čárkovitá ramena. Pro její zajímavou životní formu a tato bizarní květenství jsem po ní zatoužil. Vývoz rostlin z Brazílie ovšem není dovolen. Místo nálezu se navíc nachází v hranicích Národního parku Itatiaia. Když jsem tuto rostlinu s těžkým srdcem opouštěl, nemohl jsem si být ani jist, že mi na památku z toho dobrodružství zůstanou alespoň fotografie. Tehdy ještě nebyly k dispozici kvalitní a odolné fotoaparáty a fotografovalo se na film. Technika za extrémního vlhka a složitých světelných podmínek leckdy zklamala, anebo na filmu přílišným vedrem při vysoké vzdušné vlhkosti změkla emulze. Navinutý film jsme následkem toho přivezli poškrábaný, anebo dokonce slepený. Vzácností je tedy nejen rostlina, na niž tolik vzpomínám, ale i ta její fotografie pořízená v době květu.

Jestlipak lze nějaké bizarní šoluchy vůbec pěstovat, zeptá se možná leckterý entuziasta sbírající botanické zvláštnosti. Mohu zde připomenout a doporučit dva sukulentní druhy, s nimiž mám zkušenosti z praxe. Pěstování šoluch přitom je malým dobrodružstvím s rizikem neúspěchu.

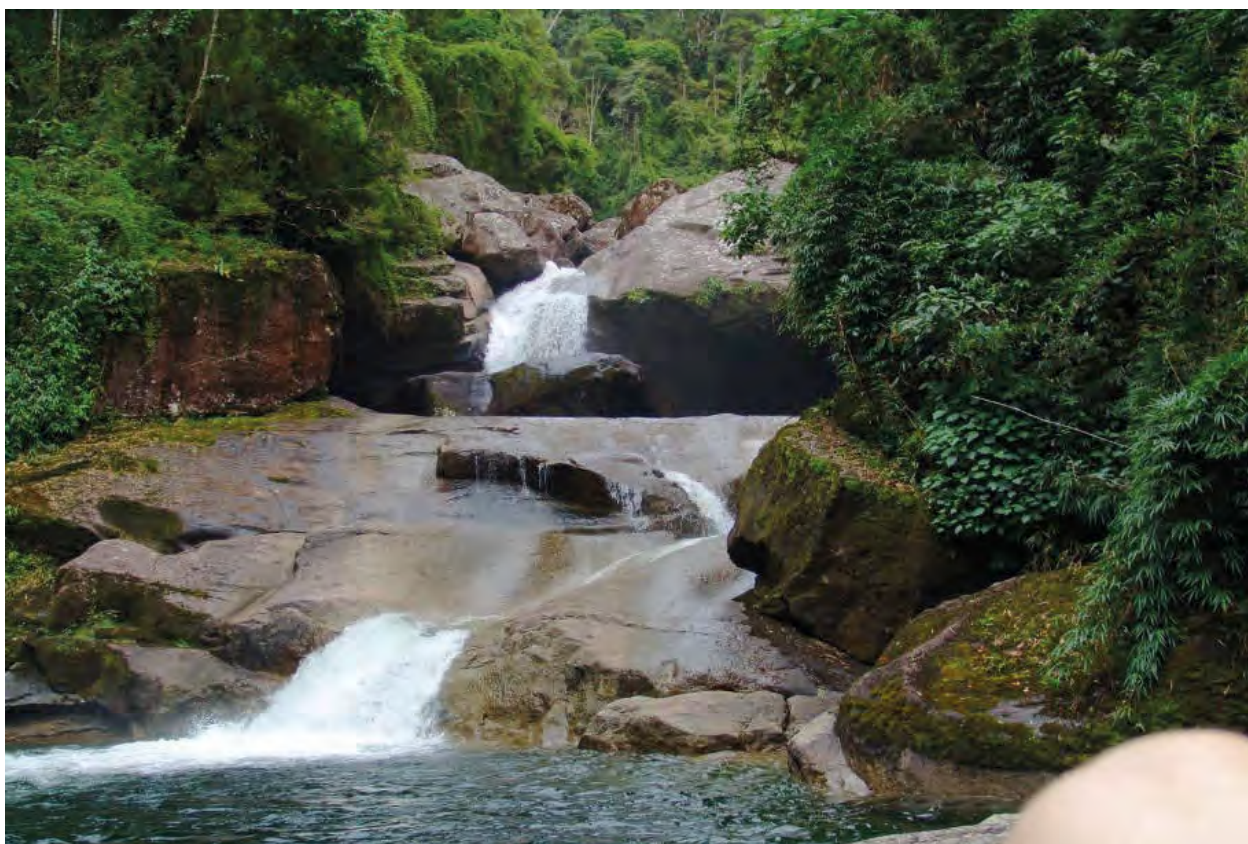
Šolucha smrdutá (*Dorstenia foetida*) je známější. Roste v subtropické suchomilné křovité vegetaci, na svazích s vápencovými skalami, ve východní Africe a na jihu Arabského poloostrova. Má dužnatý, velmi různotvárný stonek. Při dostatku vlhkosti nese na vrcholu celkem obyčejné měkké listy, ale vlivem sucha opadává. Šolucha smrdutá využívá v členitém terénu puklin ve skalách, anebo roste ve stínu převisů. Ačkoli je sukulentem, plné výsluní jí nevyhovuje. V létě potřebuje dosti častou závlivku, ale té se jí musí dostávat ráno nebo pozdě večer. V zimě, kdy se pěstuje při teplotách kolem 15 °C, potřebuje jen občasnou skromnou

zálivku. Je to jedna z těch rostlin, pro které se těžko hledá příznivé místo. Je-li podle různých příznaků a životních projevů rostliny správně zvoleno, pak platí občas publikovaný názor, že jde o druh, jehož kultura je snadná.

Mnohem choulostivější a ve sbírkách vzácnější je *Dorstenia barminiana*, pocházející z vysokých horských poloh rovníkové Afriky, až 2200 m n. n., od Kamerunu po Somálsko. Roste zastíněna v travnaté vegetaci na mělkých půdách. Její drobné stonky se přeměnily v hlízu velikosti jen do 4 cm, jež bývá z části, anebo úplně ponořená v půdě. Součástí jejího životního způsobu je přechod do bezlistého odpočinkového stavu, když začne kolísat teplotní nebo vodní režim. V kultuře se obvykle probouzí počátkem léta ale někdy i později. Tehdy raší nejprve květenství a vzápětí také listy. Mírnou vlhkost potřebuje i během dormance a teplotní podmínky může sdílet s *D. foetida*.

Květenství a listy *Dorstenia ramosa* na biotopu v jihovýchodní Brazílii

Popínavý druh *Dorstenia ramosa* roste při Rio Campo Bello v horách Serra da Mantiqueira

Šolucha smrdutá jako by ani nebyla z tohoto světa

Pěstování šoluchy *Dorstenia barminiana* je možno považovat za dobrodružství s nejistým výsledkem

Voskovky, móda z počátku tisíciletí

Již r. 1898 napsal V. Gottwald ve své knize "Květiny v pokoji, spolehlivý rádce domácího zahradnictví" vydané v Praze, že *Hoya carnosa* je všeobecně známá pod jménem "voskovka". Ačkoli r. 1846 bylo již vytvořeno a publikováno klasikem J. S. Preslem jméno "perlucha", neujalo se. České jméno je potřeba, protože zájem o pěstování voskovek se u nás rozvinul. Stalo se tak pravděpodobně díky vymoženostem jako je směnitelnost koruny a otevření hranic pro posílání rostlin. Vedle dříve zavedených druhů *Hoya carnosa* a *H. bella* se staly dostupnými i některé další z asi 500 druhů rodu.

Z poměrně početné sbírky v botanické zahradě, kde jsem projektoval a realizoval expozice, mohu uvést epizodu s voskovkou císařskou (*Hoya imperialis*). Tento druh, původem z džunglí Thajska a Malajsie, jsme sehnali, aby se stal součástí aranžmá různých šplhavých a přisedavých rostlin na betonové atrapě nazvané "torzo tropického velikána". V krabici přišel asi půl metru dlouhý řízek s prvními kořeny a velkými, na voskovku neobvykle kožovitými (nikoli sukulentními) listy. Podle vzhledu i podle popisu v literatuře bylo jasné, že na rozměrný, asi 6 m vysokou napodobeninu báze stromu s typickými deskovitými opěrnými pilíři to bude ideální rostlina. Po aklimatizaci a prokořenění zeminy v květníku jsem ji přisadil k betonovému tělesu atrapy v expozici. A začaly se dít udivující věci! Během jediného léta se lodyha vyplazila až na vrchol, pod střechu skleníku. Nemajíc žádné úponky ani ovíjivou lodyhu, uchytila se na holém stále vlhkém betonu rozsáhlou sítí vzdušných kořenů. Začala utlačovat ostatní rostliny. A květy nikde! Dalšího léta již nemohla šplhat do větší výšky a začala přepadat visícími výhony na opačné straně atrapy. Právě na jednom silném visícím výhonu se utvořilo první, na počet poupat nijak bohaté květenství. Po otevření měly květní koruny průměr skoro 9 cm. Je to druh s největšími květy z celého rodu. Diváci však z toho nic neměli, protože pro velkou vzdálenost a výšku je nemohli dobře pozorovat. Zde jsou vidět dobře, díky fotografii pořízené teleobjektivem.

Velké rozměry a vysoké teplotní nároky voskovky císařské jsou pro většinu pěstitelů na překážku a tento druh se hodí vlastně jen pro skleníky botanických zahrad. Jiná velkokvětá mučenka, a sice voskovka Macgillivrayova (*Hoya macgillivrayi*) je menší a může být pěstována i u okna v bytě. V kritickém zimním období jí stačí teploty kolem 20 °C a měla být jen slabě zalévána. Je to popínavá voskovka z tropického deštného lesa v severovýchodním cípu Austrálie. Jeden ze zobrazených květů jsem měřil a měl průměr 72 mm.

Specialitou ideální pro sběratele botanických kuriozit je voskovka uťatá (*Hoya retusa*). Je to epifyt čili rostlina přisedavá, plazící se po větvích v pravé indické džungli. Když na severní polokouli panuje zima, tam je stále vedro, ale nastává nedostatek srážek a některé stromy shazují listy. Výhodou této gracilní voskovky za tohoto sucha jsou její čárkovité masité listy se silným voskovitým potahem – kutikulou. Průduchy na listech se uzavírají a nastává vegetační útlum. Tato voskovka je morfologicky i fyziologicky přizpůsobena tropickému monzunovému podnebí, s bohatými, ale během roku nevyrovnanými srážkami. Autor popisu tohoto druhu zmiňuje, že na lokalitě v jihoindické provincii Kanara (spadající dnes do státu Karnataka) kvete v době záplav.

Jak to bývá, s druhy nejzajímavějšími a vysoce specializovanými na zvláštní životní podmínky jsou nejhorší zkušenosti. Nechci-li prodlužovat tuto kapitolu, uvedu již jen jeden příklad: voskovku střešovitou (*Hoya imbricata*). Je to také rostlina přisedavá, plazící se po větvích. Pochází z tropických deštných lesů Filipín a indonéského ostrova Celebesu a bývá na stromech u vodních toků. Místem jejího výskytu jsou také lesy v zóně mořského dmutí – mangrovy. Z toho je jasné, že potřebuje extrémně vysokou vzdušnou vlhkost stále nad 80 % a tropické teploty, kde krátkodobý pokles na 16 °C lze považovat za kritickou mez snášenlivosti. Potřebuje mnoho světla, ale to musí být rozptýlené. Nároky na světelnou intenzitu lze při pěstování pod sklem stěží splnit, a proto její listy zpravidla zdaleka nedosahují průměru 12-25 cm jako v přírodě. U této voskovky jeden z původního páru vstřícných listů zakrňuje, takže v každé uzlině má jen jediný vypouklý a k podkladu přitisklý list. V prostoru pod takovouto střechou jsou kořeny a v přírodě tam zpravidla je i kolonie mravenců, ukrývající se tam před deštěm. Detrit produkovaný mravenci prospívá voskovce. Kromě toho mravenci také rostlinu chrání před požírem všudypřítomných housenek.

K této betonové atrapě nazvané "torzo tropického velikána" byla na zadní straně zasazena voskovka císařská. Zde její výhon již přepadá přes vrchol

Voskovka císařská se uchytila se na holém stále vlhkém betonu rozsáhlou sítí vzdušných kořenů

Květy voskovky císařské měřily skoro 9 cm

Květy voskovky McGillivrayovy měly velikost 72 mm

Voskovka uťatá kvete v přírodě v době monzunových dešťů

Voskovka uřatá pěstovaná
v květníku, kde se pne po mřížce

Voskovka střeovitá, žijící v symbióze s mravenci, usidlujícími se pod listy

Na sprekelii nejkrásnější se v Mexiku nedoptáte

Okrasná cibulovina sprekelie nejkrásnější (*Sprekelia formosissima*) má svůj areál výskytu ve velké části Mexika a je tam endemická. Roste na kamenitých stráních v horách a na středomexické náhorní planině, třeba v oblasti kolem Mexico City, a také na okrajích lesů z tropických stálezelených dubů a borovic, až v jihomexickém státě Chiapas. Lituji, že jsem ji v přírodě nepotkal a neuměl jsem se na ni ani doptat. Možná by ji tam někdo znal pod španělským jménem "lirio azteca" (aztécká lilie). U samotných Aztéků, lépe řečeno jejich dnešních potomků Nahuů, stále mluvících v původním jazyce nahuatl, ji znají jako "amacayo" (ohňostroj). Plamenné květy této rostliny, jež jsou velké až 15 cm, to prostě vystihuje!

Je to jedna z těch rostlin, které jsou pro jednoho pěstitele snadné, jiného zase zlobí. Jednomu ukáže svoje výjimečně krásně utvářené květy i dvakrát během vegetační sezony, jinému vykvete jednou, a pak v následujících letech si udělá přestávku a raší jenom listy. Mnozí po ní touží, a tak i zde mohu přispět vlastními zkušenostmi s pěstováním.

Cibule sprekelii lze tu a tam sehnat, nabízejí se i semena. Semenačky se ale vyvíjejí příliš dlouho, dospívají až po 7 letech. Pro jednu cibuli je potřeba květník o průměru 15 cm, nebo i trochu větší. Sází se do půdní směsi písčito-hlinité, dobře propustné pro vodu. Má být neutrální až slabě alkalická, neboť v přírodě roste leckdy ve vápencových pohořích. Při sázení má být krček cibule těsně nad úrovní půdy. Sprekelie nemá ráda přesazování a nerušená může ve svém květníku zůstat i 4 roky. Časem tvoří dceřiné cibule a vzniká trs, který se nemá předčasně dělit. Těmito vlastnostmi se podobá příbuzným narcisům. Kdo má zkušenosti s často pěstovanými a též příbuznými hvězdníky (*Hippeastrum*), sprekelii necht' zalévá podobně. Na jaře se počká, až se cibule sama probudí a začne rašit, a teprve potom potřebuje vlhko. Na podzim zase rostlina naznačí žloutnutím listů, že spěje k dormanci. Nadále potřebuje dobu úplného sucha a poněkud sníženou teplotu prostředí. V bezlistém stavu nepotřebuje světlo, a tak může být uložena i v bezmrazém sklepě, anebo v chladném skleníku pod stoly. Po vyrašení a během celé vegetační sezony potřebuje výsluní, vydatnou zálivku a mírné přihnojování. Když se opravdu oteplí, může být přenesena i ven, ale pamatujme na to, že její domovinou jsou subtropy až tropy, jakkoli roste i dosti vysoko v horách.

Sprekelie nejkrásnější, potomky Aztéků zvaná „amacayo“ čili „ohňostroj“